

השתתפות של פעוטות במסגרות לגיל הרך ניתוח נתוני משקי בית עם ילדים עד גיל שלוש

כתיבה: מריה רבינוביץ' | אישור: יובל וורגן
תאריך: י"א בשבט תשפ"ב, 13 בינואר 2022

נתונים

תוכן העניינים

2.....	מבוא ותמצית.....	
2.....	נתונים כלליים על ילדים עד גיל שלוש במסגרות יום ציבוריות ופרטיות	
3.....	נתונים על משקי בית עם ילדים עד גיל שלוש ועל שיעורי ההשתתפות של הילדים במסגרות יום	
4.....	1. רקע.....	
5.....	1.1 תינוקות ופעוטות עד גיל שלוש במסגרות יום בישראל.....	
9.....	2. משקי בית עם ילדים עד גיל שלוש בפילוח על פי השתתפות הילדים במסגרות יום	
10.....	2.1 מאפייני משקי הבית	
13.....	2.2 המיקום הגיאוגרפי – מחוז	
14.....	2.3 אשכול חברתי-כלכלי של היישוב	
16.....	2.4 רמת ההכנסה של משקי הבית.....	
18.....	2.5 רמת ההשכלה של ראש משק הבית	
20.....	2.6 מצב תעסוקה.....	
21.....	3. הוצאות משקי בית על מסגרות טיפול-חינוך לפעוטות.....	
23.....	4. סיכום.....	

מבוא ותמצית

מסמך זה נכתב לבקשת חברת הכנסת קרן ברק, ומוצגים בו נתונים על משקי בית שבהם פעוטות עד גיל שלוש בפילוח על פי השתתפות או אי-השתתפות הילדים במסגרות יום (מעונות יום, גני ילדים, משפחתונים).

שאלת המחקר הראשונית שאותה התבקשנו לבדוק הייתה מה מספרם של ילדים עד גיל שלוש שאינם משתתפים במסגרות אלו מסיבות כלכליות, אך בהיעדר מסד נתונים על המסגרות הפרטיות לגיל הרך בישראל, אין מידע מלא על הילדים המבקרים בכלל המסגרות, ומכאן שאין מידע מהימן על כלל הילדים שאינם מבקרים בהן ועל הסיבות לכך.

מקור הנתונים המרכזי במסמך הוא עיבוד מיוחד של נתוני סקר כוח אדם ונתוני סקר הוצאות משק הבית שערכה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן גם: הלמ"ס) בהזמנת מרכז המחקר והמידע של הכנסת. נתוני הסקרים מאפשרים לקבל אומדן של שיעורי משקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש שמבקרים במסגרות יום לעומת משקי הבית עם ילדים עד גיל זה שאינם מבקרים בהן, בחלוקה למאפיינים שונים, כגון קבוצת האוכלוסייה (יהודים, ערבים ואחרים), רמת ההשכלה של ראש משק הבית, מצב התעסוקה ורמת הכנסה, המיקום הגיאוגרפי של משקי הבית (מחוז) והרמה החברתית-כלכלית של היישובים שבהם הם נמצאים. לצד זאת, מובאים במקומות המתאימים ממצאים רלוונטיים מכמה סקרים ומחקרים נוספים שנערכו לאחרונה בתחום זה בישראל.

להלן התמונה המתקבלת מהנתונים במסמך:

נתונים כלליים על ילדים עד גיל שלוש במסגרות יום ציבוריות ופרטיות

- בשנת 2020 היו בישראל 548,200 פעוטות בשלושת שנתוני הגיל הראשונים – לידה עד גיל שלוש¹ – 76% מהם יהודים ואחרים ו-24% מהם ערבים. בכל שנתון ישנם כ-180,000 ילדים.
- על פי נתוני האגף למעונות יום ומשפחתונים שנמצאים בידינו, בשנת הלימודים 2019/20 (תש"ף) שהו במסגרות המוכרות של האגף כ-143,000 פעוטות עד גיל שלוש; על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, אשר מציגים נתוני נסקרים, באותה השנה ביקרו כ-191,000 פעוטות עד גיל שלוש במסגרות פרטיות. לפיכך, ניתן להעריך כי בסך הכול מדובר בכ-333,000 פעוטות עד גיל שלוש שמבקרים במסגרות יום ציבוריות או פרטיות מתוך כ-550,000 הילדים בגילאים אלה באוכלוסייה הכללית – כ-61%. כ-39% מהילדים עד גיל שלוש אינם מופיעים בנתונים של שני הגופים, ולא ברור אם הם מבקרים במסגרות כלשהן. ניתן להניח כי חלק מהם תינוקות בשנה הראשונה לחייהם, שעדיין נמצאים בביתם בעת שהאם או האב שוהים בתקופת לידה והורות (להלן: חופשת לידה). כמו כן, מכלל הילדים בגילאים האלה, שיעור התינוקות והילדים הערבים עד גיל שלוש שמבקרים במסגרות נמוך מאוד (נע סביב 7%-8%) – נמוך משיעורם בכלל האוכלוסייה (כ-24%).
- שיעור הפעוטות החרדים עד גיל שלוש המבקרים במסגרות יום ציבוריות גבוה משיעורם באוכלוסייה. למשל, ב-2018 שיעורם היה 27% בעוד שיעורם באוכלוסייה של ילדים עד גיל ארבע הסתכם ב-23%.

¹ הכוונה לילדים מגיל לידה עד גיל שנתיים ו-364 יום. לא כולל ילדים בני שלוש.

נתונים על משקי בית עם ילדים עד גיל שלוש ועל שיעורי ההשתתפות של הילדים במסגרות יום

• על פי אומדנים שנעשו במסגרת שני הסקרים של הלמ"ס שצוינו לעיל, מספר משקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש נע בין כ-407,100 (על פי סקר כוח אדם) לכ-430,200 (על פי סקר הוצאות משק הבית) משקי בית. ההבדל בנתונים נובע, ככל הנראה, משנת ביצוע הסקר. על פי נתוני הלמ"ס, בשנת 2021 היו בישראל 1,175,000 משקי בית עם ילדים עד גיל 17. בכ-64% מכלל משקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש הילדים מבקרים במסגרות יום ציבוריות או פרטיות. שיעור זה דומה לאומדן שיעור הילדים בגילים אלה שמבקרים במסגרות יום שצוין לעיל.

בכ-36% ממשקי הבית ילדים עד גיל שלוש אינם מבקרים במסגרות יום.

בין המאפיינים הדמוגרפיים הבולטים של משקי הבית עם ילדים שאינם מבקרים במסגרות חינוך-טיפול: גיל הילד וקבוצת האוכלוסייה. בכ-48% ממשקי הבית עם ילדים עד גיל שנה, הילדים אינם משתתפים במסגרות. כאמור, ניתן להניח כי חלק מהתינוקות בשנה הראשונה לחייהם עדיין נמצאים בביתם בעת שהאם או האב שוהים בחופשת לידה, שמשכה בישראל עד 26 שבועות (מהם 15 שבועות בתשלום); **במשקי הבית הערביים יש שיעור גבוה יותר של משקי בית שבהם ילדים שאינם במסגרות לעומת שיעור זה במשקי בית יהודיים:** בכ-75% ממשקי הבית הערביים עם ילדים עד גיל שלוש הילדים אינם מבקרים במסגרות יום, פי שלושה מהשיעור המקביל במשקי הבית היהודיים.

• **המחוזות שבהם השיעורים הגבוהים ביותר של משקי בית עם ילדים עד גיל שלוש שאינם מבקרים במסגרות יום הם מחוז הצפון (47%) ומחוז ירושלים (45%),** מחוזות שבהם שיעור גבוה של אוכלוסייה ערבית, שכאמור, מתאפיינת בשיעור נמוך מאוד של ילדים בגילאים אלה שמבקרים במסגרות יום.

• **על פי רוב, שיעורם של משקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש שאינם מבקרים במסגרות גבוה יותר במשקי בית ביישובים חלשים. עם זאת, ההבדלים בין יישובים חזקים ליישובים חלשים יותר לעניין אי-השתתפות במסגרות לא תמיד גדולים, ואין מגמה עקבית בשיעורים אלה בפילוח לפי האשכולות.**

• **בחינה לפי עשירון הכנסה מלמדת כי ככל שרמת ההכנסה של משקי הבית נמוכה יותר כך שיעור משקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש שאינם מבקרים במסגרות גבוה יותר.**

• שיעור משקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש שאינם מבקרים במסגרות מכלל משקי הבית שבהם ראש משק הבית בעל השכלה תיכונית (עם או בלי תעודת בגרות) גבוה יותר משיעורם בכלל משקי הבית שבהם בעלי השכלה אקדמית (תואר ראשון ותואר שני).

• **שיעור משקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש שאינם מבקרים במסגרות, מכלל משקי הבית, עולה כאשר בבית ישנם אנשים שאינם מועסקים:** כ-25% במשקי הבית שבהם כולם מועסקים, 34% במשקי הבית שבהם חלק מועסקים ו-67% במשקי הבית ללא מועסקים.

הוצאות משק הבית על מסגרות יום לילדים עד גיל שלוש

• משק בית יהודי שבוחר לשלוח את הילדים עד גיל שלוש למסגרת פרטית ישלם בממוצע סכום גבוה בכ-28% מהתשלום על מסגרת ציבורית.

• ממוצע ההוצאה של משקי בית ערביים עבור מסגרות יום ציבוריות נמוך בכ-56% מממוצע ההוצאה של משקי בית יהודיים עבור מסגרות אלו.

1. רקע

בשנת 2020 היו בישראל 548,200 תינוקות וילדים בשלושת שנותי הגיל הראשונים – לידה עד גיל שלוש² – 76% מהם יהודים ואחרים ו-24% ערבים. בכל שנתון יש כ-180,000 ילדים.³

לישראל מאפיינים דמוגרפים וחברתיים ייחודיים. אוכלוסיית ישראל היא אחת האוכלוסיות הצעירות ביותר בקרב מדינות ה-OECD: ב-2018 שיעור הילדים והצעירים עד גיל 24 מכלל האוכלוסייה בישראל היה גבוה מהשיעור הממוצע של ילדים וצעירים בגילים אלה במדינות הארגון – כ-43% וכ-31%, בהתאמה. מתוך נתון זה, שיעור הילדים שגילם עד ארבע מכלל האוכלוסייה בישראל הוא הגבוה ביותר במדינות ה-OECD: כ-10% לעומת כ-6% (ממוצע מדינות ה-OECD).⁴ כמו כן, בהשוואה בין-לאומית ישראל מובילה בשיעורי ילודה – כשלושה ילדים לאישה באוכלוסייה הכללית, לצד שיעור גבוה של השתתפות נשים בשוק התעסוקה, העומד על כ-70%.⁵

שיעור הילדים שגילם עד ארבע מכלל האוכלוסייה בישראל הוא הגבוה ביותר במדינות ה-OECD: כ-10% לעומת כ-6% (ממוצע מדינות ה-OECD) ישראל מובילה גם בשיעורי ילודה גבוהים – כשלושה ילדים לאישה באוכלוסייה הכללית.

הסביבה החברתית, הכלכלית והתרבותית שבה גדלים ילדים בשלב מוקדם של חייהם מעצבת במידה רבה את הזדמנויות הלמידה שלהם ואת הגירויים הקוגניטיביים, הלשוניים והחברתיים שמזמנים להם, ובכך משפיעה על עתידם.⁶ בהקשר זה נציין מאפיין ייחודי נוסף בישראל: מרבית ילדי הגיל הרך נמנים עם אוכלוסיות מרקע חברתי-כלכלי נמוך: שיעור גבוה של הילדים בגילאי לידה עד חמש הם ממשקי בית שנמצאים בחמשת העשירונים התחתונים. שיעור זה גבוה פי שניים משיעור הילדים במשקי הבית בחמשת העשירונים העליונים ויותר מפי 3.7 משיעור הילדים במשקי הבית בעשירון העליון (ראו [תרשים 7 בפרק 2.4](#)).⁷

שיעור אוכלוסיית הצעירים היא מאפיין מרכזי בישראל, והוא משפיע על כלכלת המדינה, על מערכת החינוך וביחוד על סדרי העדיפויות הנוגעים לתקציבים ולהשקעה בחינוך, על בניית מסגרות ועל גיוס כוח האדם.⁸ בחינה של התועלת הכלכלית שעשויה להיות להשקעה לאומית תוספתית בגילאי לידה עד שש בתחום החינוך-טיפול, שנערכה לאחרונה בישראל, מלמדת כי

² הכוונה לילדים בגיל לידה עד גיל שנתיים ו-364 יום. לא כולל ילדים בני שלוש.

³ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנתון סטטיסטי לישראל 2021, [לוח 2.3: אוכלוסייה, לפי קבוצת אוכלוסייה, דת, מין וגיל, 2020](#), פרסום: 4 ביולי 2021. ילדים עד גיל שנה: 178,900; ילדים בני שנה: 183,800; ילדים בני שנתיים: 185,500.

⁴ משרד החינוך, מינהל כלכלה ותקציבים, אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה: [מערכת החינוך בישראל בראייה השוואתית בין-לאומית](#), ספטמבר 2020.

⁵ נועה בן-דוד, רונלי פארן רותם, [הכדאיות הכלכלית של השקעה בגיל הרך בישראל: בחינת התועלות החברתיות והכלכליות בהשקעה בילדים בגילאי לידה עד 6](#), ג'וינט ישראל – אשלים, Social Finance Israel, נובמבר 2021.

⁶ דנה וקנין, [מסגרות חינוך לגיל הרך בישראל בהשוואה בין-לאומית – שיעורי השתתפות, תעסוקת אימהות, מדדי איכות והישגים עתידיים](#), מרכז טאוב, אוגוסט 2020.

⁷ נועה בן-דוד, רונלי פארן רותם, [הכדאיות הכלכלית של השקעה בגיל הרך בישראל: בחינת התועלות החברתיות והכלכליות בהשקעה בילדים בגילאי לידה עד 6](#), ג'וינט ישראל – אשלים, Social Finance Israel, נובמבר 2021; עיבוד של נתוני הלמ"ס לשנת 2018.

⁸ משרד החינוך, מינהל כלכלה ותקציבים, אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, [מערכת החינוך בישראל בראייה השוואתית בין-לאומית](#), ספטמבר 2020.

עבור כל 1 ש"ח של השקעה תוספתית בגיל הרך בישראל צפוי שתצמח תועלת כלכלית בסכום של כ-4.8 ש"ח בטווח הארוך.⁹ בהקשר זה נוסף כי בדיון על השקעה תוספתית בגיל הרך יש חשיבות לבחינת אופן יישומה – דהיינו לאיזו מטרה יהיה מיועד התקצוב התוספתי. למשל, ההצעה להרחיב את תחולת חוק לימוד חובה כך שיחול גם על גילאי לידה עד שלוש ותיווצר מערכת של "חינוך חינוך לכולם", עלולה להטיל עלות תקציבית על כלל הציבור בהיקף רחב, שלה השפעות משמעותיות על מגוון של תחומים. יש הטוענים כי במונחי עלות-תועלת ההצעה שגויה, וכי אם הדבר ייעשה ללא ההקפדה הנדרשת על האיכות, לצעד כזה אף עשויה להיות השפעה שלילית על הילדים.¹⁰

בשנים האחרונות מצטברים מחקרים המצביעים על ההשפעה המכרעת של החינוך והטיפול בגיל הרך על התפתחות הילד ועל יצירת שוויון הזדמנויות, ובהתאם לכך – על צורך מוגבר ביצירת מענה חינוכי-טיפולי ייעודי ואיכותי עבור ילדי הגיל הרך בשלבים הקודמים לכניסתם למערכת החינוך הפורמלית, בהנחה שצעד כזה יסייע להגדיל גם את האפקטיביות של החינוך בהמשך.¹¹ כ-25% מכלל הילדים בגילאי לידה עד שלוש בישראל מבקרים במסגרות יום ציבוריות, ושאר הילדים מבקרים במסגרות פרטיות או נמצאים בבית עם מטפלת פרטית או בן משפחה (ראו הסבר בהמשך).¹² במסמך הנוכחי לא נעסוק בהרחבה בסוגיות ההפעלה והפיקוח על מסגרות יום לפעוטות (את המידע וההסברים בנושא זה ניתן למצוא במסמכים נוספים שפרסם מרכז המחקר והמידע בשנים האחרונות),¹³ אלא נציג נתונים נבחרים על משקי בית עם ילדים במסגרות אלה, שמתבססים ברובם על אומדנים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

1.1 תינוקות ופעוטות עד גיל שלוש במסגרות יום בישראל

בישראל מערכת מסגרות היום לפעוטות עד גיל שלוש מפוצלת בין הסקטור הציבורי לסקטור הפרטי, ובה שני סוגים עיקריים של מסגרות: מסגרות ציבוריות (מעונות יום ומשפחתונים), שהן

⁹ נועה בן-דוד, רונלי פארן רותם, [הכדאיות הכלכלית של השקעה בגיל הרך בישראל: בחינת התועלות החברתיות והכלכליות בהשקעה בילדים בגילאי לידה עד 6](#), ג'וינט ישראל – אשלים, Social Finance Israel, נובמבר 2021. הממצאים המובאים במחקר הם אומדן שערכו החוקרים בהתבסס על המאפיינים הייחודיים של הילדים בגיל הרך (לידה עד שש) בישראל ושל בני משפחותיהם.

בחינת התועלת של השקעה תוספתית בגיל הרך בציר ההכנסות התבססה על בחינת פוטנציאל ההשפעה על מחזור גיל ממוצע באוכלוסייה בישראל (שנתון), הנאמד בכ-181,000 איש, לאורך חייו, החל מהגיל הרך ועד תום השתתפותו בשוק התעסוקה, בתרחיש השקעה יציב ורציף למשך שלוש שנים בטווח הגילאים שבין לידה עד שש. מחזור הגיל פולח למגזרים על פי עשירונים, מגזר חרדי ומגזר ערבי בכדי לייצר ייצוג הולם של האוכלוסייה בישראל ומאפייניה הייחודיים. עבור ציר ההכנסות, הוחרגו מתוכו, למען השמרנות, עשירונים 6-10 מתוך הנחה כי לא צפויה תרומה תוספתית בקרב ילדי העשירונים הגבוהים וכי בתרחיש זה מימון ממשלתי יחליף באופן מוחלט מימון הורי קיים.

¹⁰ מיכאל שראל, ניסן אברהם, [חינוך חינוך לגיל הרך – לא ממש חינוך, וממש לא חינוך](#), פורום קהלת, אוגוסט 2019.

¹¹ פרופ' מנואל טרכטנברג, ["היפוך הפירמידה": חזון ומדיניות לגיל הרך בישראל](#), אוניברסיטת תל אביב ומוסד שמואל נאמן, בשיתוף עם הדר זר-אביב, רון לייזר ואהוד עוזיאל, מרץ 2019; מרכז טאוב, [האם השתתפות במסגרות חינוך לגיל הרך תורמת להישגים לימודיים טובים יותר?](#) מחקר על קצה המזלג, דצמבר 2020.

¹² יצוין כי ילדים שגילים 2.9 שנים בתחילת שנת הלימודים זכאים להיכנס לגנים של משרד החינוך.

¹³ מריה רבינוביץ, [מסגרות יום לפעוטות עד גיל שלוש: רקע ונתונים](#), 15 בספטמבר 2021; [תקנות חוק הפיקוח: פחינת תוכן טיטות התקנות מול סטנדרטים, המלצות מקצועיות והערות הציבור](#), 24 בדצמבר 2020; מריה רבינוביץ, יסכה מוניקנדס-גבעון ואתי וייסבלאי, [מסגרות לגיל הרך והפיקוח הממשלתי עליהן](#), 2 בפברואר 2020; מרכז המחקר והמידע של הכנסת.

מסגרות המוכרות על ידי האגף למעונות יום ומשפחתונים של משרד הכלכלה והתעשייה, ומסגרות פרטיות. חובת הפיקוח של המדינה על מסגרות אלה מוסדרת בשני חוקים עיקריים: חוק הפיקוח על מעונות, התשכ"ה-1965, שעל פיו כל מעון שיש בו יותר משני אנשים חייב ברישיון ובעמידה בתנאים שנקבעו בחוק ובתקנות שמכוחו, וחוק הפיקוח על מעונות יום לפעוטות, התשע"ט-2018, שבו ובתקנות שמכוחו נקבעו חובת רישיון וקריטריונים אחידים לשם הפעלת כלל מעונות היום לילדים עד גיל שלוש ששוהים בהם שבעה פעוטות או יותר, ואף קבועות בו סמכויות פיקוח ואכיפה.

ביולי 2021 החליטה הממשלה על העברת האחריות וסמכויות הפיקוח על מעונות יום לפעוטות עד גיל שלוש - לרבות האחריות המקצועית והפדגוגית, ההסדרה, הבינוי והפיקוח על מעונות היום - מזרוע העבודה של משרד הכלכלה והתעשייה למשרד החינוך. הוחלט כי מנגנון סבסוד שכר הלימוד יישאר באחריות זרוע העבודה שבמשרד הכלכלה והתעשייה. הצעת שרת החינוך להחלטת ממשלה בנושא "העברת תחום מעונות היום לפעוטות למשרד החינוך" הוגשה ב-5 בינואר 2022. ב-9 בינואר הממשלה החליטה להשלים את מהלך העברת תחום מעונות היום לפעוטות למשרד החינוך.¹⁴ להלן הסבר קצר על המסגרות ועל הילדים ששוהים בהן.

בשנת הלימודים תשפ"א כ-61% מכלל הילדים בגילאי לידה עד שלוש ביקרו במסגרות יום לתינוקות ולפעוטות - ציבוריות ופרטיות.

1. מעונות יום ומשפחתונים מוכרים על ידי האגף למעונות יום ומשפחתונים של משרד הכלכלה והתעשייה: מסגרות שהגופים המפעילים אותן קיבלו - לאחר שביקשו זאת באופן פעיל ווולונטרי - הכרה מטעם האגף באמצעות "סמל מעון", על פי נוהלי האגף ועמידתן בקריטריונים. הורי הילדים במסגרות אלה יכולים לקבל סבסוד של שכר הלימוד מטעם המדינה (לפי קריטריונים לזכאות, בהתאם למבחני תעסוקה והכנסה). כמו כן, המדינה מסייעת למפעילים המעוניינים בכך לבנות מעונות חדשים ובונה מעונות בעצמה. כאמור, כיום כל המסגרות מפוקחות על ידי האגף, אך בימים אלה הפיקוח עליהן עובר למשרד החינוך, פרט לנושא הסבסוד, שנשאר בידי האגף. במסגרות אלה מתחנכים כרבע מכלל הפעוטות עד גיל שלוש בישראל (כ-140,000), ובהם כ-20,000 פעוטות שנכנסו למסגרות מתוקף חוק פעוטות בסיכון (הזכות למעון יום), התש"ס-2000, שהגורם המופקד על יישומו הוא משרד הרווחה והביטחון החברתי.¹⁵

2. מסגרות פרטיות: גני ילדים, פעוטונים, משפחתונים ומסגרות בהסדרים נוספים, כגון מטפלות פרטיות בבית, שאינם מסובסדים על ידי המדינה ושכר הלימוד בהם משתנה ממסגרת למסגרת, ללא פיקוח של המדינה על המחירים. אין בידי הרגולטור או כל גוף אחר בישראל נתון מדויק על

¹⁴ הצעה להחלטה: העברת תחום מעונות היום לפעוטות למשרד החינוך, נספח 406, 5 בינואר 2022; [הודעת מזכיר הממשלה בתום ישיבת הממשלה מיום 9 בינואר 2022](#).

¹⁵ חוק פעוטות בסיכון (הזכות למעון יום), התש"ס-2000, נועד להבטיח שכל פעוט הנתון באחד ממצבי הסיכון המנויים בחוק יהיה זכאי למעון יום או למשפחתון מוכר הסמוכים למקום מגוריו. האחריות לביצוע החוק מוטלת על משרד הרווחה והביטחון החברתי, באמצעות המחלקות לשירותים החברתיים ברשויות המקומיות.

מספר המסגרות הפרטיות שפועלות היום במדינה ועל המאפיינים שלהן. על פי האומדן שערכו ב-2017 גורמים באגף למעונות יום ומשפחתונים, מתוך כ-480,400 ילדים עד גיל 2.9 שנים, כ-140,000 פעוטות נמצאו במסגרות פרטיות שבהן שבעה ילדים ומעלה. לפי הערכת האגף, מספר המסגרות נע בין 3,500 ל-7,100. **יצוין כי מהנתונים שהתקבלו מהאגף למעונות יום ומשפחתונים, עד אפריל 2021 ביקשו 3,013 מעונות יום פרטיים אישור ראשוני להפעלת מעון לפעוטות במסגרת חוק הפיקוח על מעונות יום לפעוטות, התשע"ט-2018. בידי האגף לא היו נתונים על מספר הילדים שביקרו במעונות אלה.**¹⁶

על פי האומדן של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, במסגרות פרטיות בכלל מבקרים מדי שנה כ-200,000 פעוטות עד גיל שלוש.

להלן סיכום הנתונים על פעוטות עד גיל שלוש במסגרות חינוך-טיפול:

על פי הנתונים של האגף למעונות יום ומשפחתונים, בשנת הלימודים 2019/20 (תש"ף) ¹⁷ שהו במסגרות המוכרות של האגף כ-143,500 תינוקות ופעוטות עד גיל שלוש.¹⁸

על פי הנתונים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, אשר מתבססים על נתוני סקרים של הלשכה, באותה השנה ביקרו כ-191,000 תינוקות ופעוטות עד גיל שלוש במסגרות פרטיות.¹⁹

לפיכך, ניתן להעריך (מאחר שמדובר בשני מקורות שונים, שאחד מהם מציג אומדן) כי בסך הכול מדובר בכ-335,000 תינוקות וילדים עד גיל שלוש מתוך כ-550,000 ילדים בגילאים אלה באוכלוסייה הכללית,²⁰ כלומר כ-61%.

¹⁶ חגי פורגס, ורד רוטפוגל וורד כרמון, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, תשובה על בקשת מידע של מרכז המחקר והמידע של הכנסת בנושא מעונות יום ומשפחתונים לפעוטות עד גיל שלוש, דוא"ל, 29 באפריל 2021.

¹⁷ בשלב זה אין בידינו נתונים מלאים ומפורטים על שנת הלימודים תשפ"א. מרכז המחקר והמידע של הכנסת פנה אל האגף למעונות יום ומשפחתונים בבקשה לקבל נתונים עדכניים אך היא טרם נענתה. על פי הערכה שנמסרה לנו בספטמבר 2021, בשנת תשפ"א (2020/21) שהו במעונות מוכרים כ-120,000 ילדים וכ-20,000 ילדים נוספים שהו במשפחתונים. ככל הנראה, הנתונים משנת הלימודים זו, שהתקיימה בצל מגפת הקורונה, אינם משקפים באופן מלא את המצב שקיים בשגרה, ללא המגפה, עקב סגרים, אבטלה ומצב בריאותי באוכלוסייה, שגרמו בין היתר להוצאת ילדים מהמסגרות.

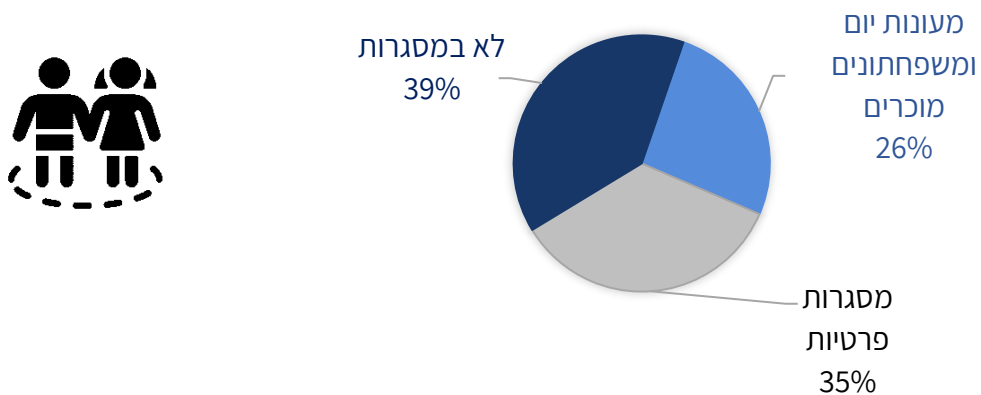
¹⁸ על פי הנתונים שנמסרו מאגף למעונות יום ומשפחתונים, משרד הכלכלה והתעשייה, בשנת הלימודים תש"ף (2019/20) שהו 123,932 פעוטות במעונות יום ומשפחתונים המוכרים על ידי האגף; בנוסף, 19,575 פעוטות הושמו למסגרות הללו מתוקף חוק פעוטות בסיכון. מקור: תשובה של האגף למעונות יום ומשפחתונים במשרד הכלכלה והתעשייה על בקשת המידע של מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 21 באפריל 2021; נשלח בדוא"ל ב-29 באפריל 2021.

¹⁹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנתון סטטיסטי לישראל 2021, חינוך והשכלה, [לוח 4.3: ילדים בחינוך הקדם-יסודי ובמעונות יום. לפי בעלות על הגן, גיל הילד וקבוצת אוכלוסייה](#), 12 אוגוסט 2021.

²⁰ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנתון סטטיסטי לישראל 2021, [לוח 2.3: אוכלוסייה, לפי קבוצת אוכלוסייה, דת, מין וגיל, 2020](#), פרסום: 4 ביולי 2021.

תרשים 1: פעוטות עד גיל שלוש במסגרות יום לחינוך-טיפול, 2019/20²¹

שיעור הילדים הערבים במסגרות ציבוריות נמוך, ועומד על כ-7% מכלל הילדים. שיעור הילדים הערבים מכלל הילדים במסגרות פרטיות נמוך גם הוא, ודומה לשיעורם במסגרות הציבוריות.²² יצוין כי שיעור הילדים הערבים עד גיל שלוש בכלל האוכלוסייה הוא כ-24%,²³ ומכאן שיש תת-ייצוג של ילדים ערבים במעונות יום ומשפחתונים מוכרים וציבוריים.

בשנת 2018 שיעור הילדים החרדים מכלל הילדים במסגרות המפוקחות היה כ-27%;²⁴ שיעור זה גבוה ביחס לשיעורם של פעוטות חרדים (עד גיל ארבע) באוכלוסייה בשנת 2018 – 23%.²⁵

כ-39% מהילדים עד גיל שלוש אינם מופיעים בנתונים של שני הגופים, ולא ברור אם הם מבקרים במסגרות כלשהן. ניתן להניח כי חלק מהם תינוקות בשנה הראשונה לחייהם, שעדיין נמצאים בביתם בעת שהאם או האב שוהים בחופשת לידה, שמשכה בישראל עד 26 שבועות (מהם 15 שבועות בתשלום²⁶). כמו כן, כפי שצוין לעיל ויעלה מהנתונים שיוצגו בהמשך, שיעור התינוקות והילדים הערבים עד גיל שלוש מכלל הילדים בגילאים אלה שמבקרים במסגרות נמוך מאוד, וככל הנראה חלקם הגדול נמצאים בבית או בהשגחה של בני משפחה.

²¹ חלק מהסמלים שמופיעים ברקע לתרשימים לאורך המסמך נלקחו מהאתר [icons8](https://icons8.com/).

²² מריה רבינוביץ, [מסגרות יום לפעוטות עד גיל שלוש: רקע ונתונים](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 15 בספטמבר 2021.

²³ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [שנתון סטטיסטי לישראל 2021](#), לוח 2.3: אוכלוסייה לפי קבוצת אוכלוסייה, דת, מין וגיל.

²⁴ תרצה אטיה, [סבסוד מסגרות לגיל הרך בישראל – תמונת מצב והצעה לשינוי](#), פורום קהלת למדיניות ריבונות לאומית; חירות הפרט, נייר מדיניות מס' 75; אוגוסט 2021.

²⁵ ד"ר גלעד מלאך וד"ר לי כהנר, המכון הישראלי לדמוקרטיה: [שנתון החברה החרדית 2018](#), פרק א': אוכלוסייה, לוח א': אוכלוסייה, לפי קבוצת אוכלוסייה, גיל ומגדר, 2018; עיבוד לנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

²⁶ העובדת שילמה דמי ביטוח לאומי עבור 10 חודשים מתוך 14 חודשים שקדמו ליום שבו הפסיקה לעבוד, או 15 חודשים מתוך 22 החודשים שקדמו ליום שבו הפסיקה לעבוד. העובדת שילמה דמי ביטוח לאומי עבור 6 חודשים מתוך 14 חודשים שקדמו ליום שבו הפסיקה לעבוד זכאית לשמונה שבועות.

2. משקי בית עם ילדים עד גיל שלוש בפילוח על פי השתתפות הילדים במסגרות יום

כאמור, לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, ערכה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה עיבוד מיוחד לנתונים שנאספו במסגרת שני סקרים תקופתיים קבועיים של הלשכה: סקר כוח אדם²⁷ (הנתונים חושבו לפי ממוצע של נתוני שלושה חודשים: אוקטובר 2019, פברואר 2020, יוני 2020) וסקר הוצאות משק הבית (2018).²⁸

על פי אומדנים שהתקבלו במסגרת עיבוד נתוני שני סקרים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מספרם של משקי הבית עם ילד/ילדים עד גיל שלוש בכלל משקי הבית בישראל הוא בין כ- 407,100 (סקר כוח אדם) לכ- 430,200 משקי בית (סקר הוצאות משק הבית). ההבדל בנתונים נובע, ככל הנראה, משנת ביצוע הסקר ומהבדלים במשקי הבית שמשתייכים בשני הסקרים.²⁹ על פי הנתונים של הלמ"ס, בשנת 2021 היו בישראל 1,175,000 משקי בית עם ילדים עד גיל 17.³⁰

מטרת שני הסקרים היא, בין היתר, לאסוף מידע ונתונים על תעסוקה והוצאות והכנסות של משקי הבית בישראל בהיבטים שונים, ובמסגרתם נאספים נתונים גם על השתתפותם של הילדים במסגרות חינוך-טיפול ועל ההוצאות השוטפות של משקי הבית על מסגרות אלה. כך, בסקר כוח אדם משקי הבית המשתתפים נשאלים אם הילדים (עד גיל שבע) בהם מבקרים באופן קבוע במסגרת מחוץ לבית, כגון גן ילדים, מעון יום, משפחתון.³¹ בסקר הוצאות משק הבית נבדקת ההוצאה החודשית על מסגרות יום לילדים, ובהן מעון יום, פעוטון ומשפחתון.³²

²⁷ במסגרת סקר כוח אדם נאספים נתונים על מאפייני התעסוקה בישראל: מבנה כוח העבודה, היקף התעסוקה והאבטלה, ניידות בתעסוקה ועוד. כמו כן, נאספים נתונים על תנאי הדיור, על השכלת האוכלוסייה ועל המבנה הדמוגרפי של משקי הבית, ובתוך זה נשאלים הנבדקים גם על המסגרות בהן מבקרים ילדיהם הקטנים.

אוכלוסיית הסקר היא האוכלוסייה הקבועה של מדינת ישראל בגילים 15 ומעלה, כולל תושבים ביישובים הישראליים באזור יהודה והשומרון, עולים חדשים ועולים בכוח - מרגע בואם לארץ ותושבים קבועים השוהים בחו"ל פחות משנה ברציפות. אוכלוסיית הסקר אינה כוללת תיירים ותושבים ארעיים השוהים בארץ פחות משנה ברציפות ולא נכללים בה בדואים הגרים מחוץ ליישובים במחוז הדרום, דיירי מוסדות (חוסים ומטופלים) ותושבי הקיבוצים. תושבי מזרח ירושלים נכללים באוכלוסיית הסקר. מדגם הסקר הוא מדגם דירות. בכל חודש נדגמות כ-12,000 דירות. מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקר כוח אדם; סקר כוח אדם: הגדרות, סיווגים והסברים.

²⁸ בסקר נאספים נתונים על ההוצאות וההכנסות של משקי הבית בישראל ועל המוצרים שבבעלותם. כמו כן נאספים נתוני דיור, השכלה ותעסוקה. מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקר הוצאות משק הבית. ממצאי הסקר מבוססים על מדגם של 8,792 משקי בית ב-247 יישובים עירוניים וכפריים (כולל מושבים שיתופיים וקיבוצים מתחדשים שעברו תהליך הפרטה (לא כולל קיבוצים שיתופיים) ואת אוכלוסיית הבדווים ביישובי הקבע) המייצגים 2,608,921 משקי בית באוכלוסייה. בשנת 2018 שיעורי הפקידה בקרב האוכלוסייה הערבית היו נמוכים, במיוחד במזרח ירושלים, בעיקר בשל קושי לוגיסטי בעבודת השדה. מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הכנסות והוצאות משק הבית, נתונים מסקר הוצאות משק הבית 2018 - סיכומים כלליים, אוקטובר 2020.

²⁹ להסברים על משתתפי הסקרים ראו הערות השוליים לעיל (25 ו-26).

³⁰ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, משקי בית - נתונים נבחרים, 20 באוקטובר 2021.

³¹ אורית ברני, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, דוא"ל, 20 ביולי 2021.

³² ורד שבו, ראשת תחום (מקצועי) צריכה וכספים, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, תשובה על פניית מרכז המידע והמחקר של הכנסת בשאלות הבהרה והשלמת נתונים, דוא"ל, 5 בינואר 2021.

נתונים דמוגרפיים שונים שנאספים בסקרים מאפשרים לבצע פילוחים לפי משתנים: רמת ההשכלה ומצב התעסוקה של ראש משק הבית, מחוז מגורים, אשכול חברתי-כלכלי של היישוב, שייכות לעשירון ההכנסה ועוד.

משקי הבית שמשותפים בסקרים מוגדרים בלמ"ס "אדם אחד או קבוצת אנשים הגרים יחד בדירה באופן קבוע ברוב ימות השבוע, ויש להם תקציב הוצאות משותף למזון. הם עשויים להיות קרובי משפחה, לא קרובי משפחה או צירוף של אנשים קרובים ושאינם קרובים".³³

בנתונים יוצגו שיעורי משקי הבית עם ילדים בגיל לידה עד שלוש שבהם הילדים מבקרים במסגרות חינוך-טיפול ומשקי בית עם ילדים בגיל זה שבהם הילדים אינם מבקרים במסגרות חינוך-טיפול,³⁴ בפילוח לפי משתנים דמוגרפיים שונים מתוך שני הסקרים. הפילוחים של הנתונים נעשו לפי משתנים דמוגרפיים של ראש משק הבית. במקרים שבהם הפילוחים נערכו לפי משתנים של חברים אחרים במשקי הבית הדבר מצוין במסמך בפירוט.

2.1 מאפייני משקי הבית³⁵

הנתונים שיוצגו להלן נאספו במסגרת סקר כוח אדם, והם מייצגים כ-407,100 משקי בית בישראל עם ילדים עד גיל שלוש – 79% מהם משקי בית מהחברה היהודית ו-19% – מהחברה הערבית (2% – אחרים).

על פי האומדן שמבוסס על נתוני סקר כוח אדם, בכ-64% ממשקי הבית עם ילדים בגילאי לידה עד שלוש הילדים בגילאים אלה מבקרים במסגרת חינוך-טיפול כלשהי. נתון זה מתיישב עם הנתון על שיעור הילדים עד גיל שלוש (לא משקי הבית עם ילדים בגיל זה) שמבקרים במסגרות יום שהוצג לעיל, ועל פיו כ-61% מהילדים עד גיל שלוש מבקרים במסגרות ציבוריות או פרטיות לפעוטות.

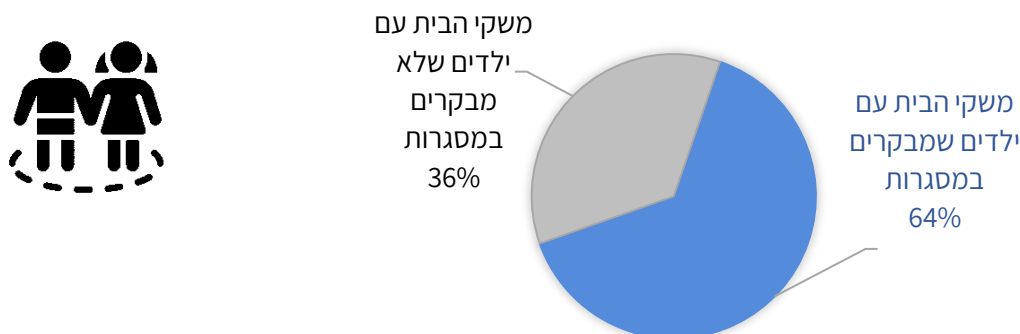
ב-36% ממשקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש הילדים אינם במסגרות. מדובר על כ-145,200 משקי בית (מתוך כ-407,100 משקי בית עם ילדים עד גיל שלוש, לפי האומדן בסקר, כאמור).

³³ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקר כוח אדם: [הגדרות, סיווגים והסברים](#).

³⁴ ייתכן שבמשקי הבית ישנם גם ילדים בגילאים נוספים.

³⁵ אומדן זה מבוסס על נתוני סקר כוח אדם.

תרשים 2: משקי בית עם ילדים עד גיל שלוש – פילוח על פי השתתפות או אי-השתתפות הילדים במסגרות יום

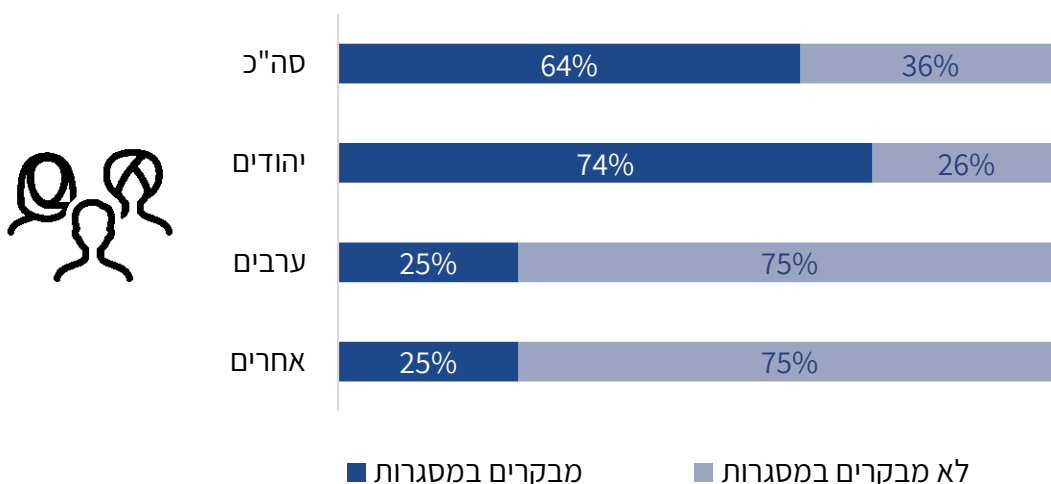

מכלל משקי הבית שבהם ילדים שאינם במסגרות, משקי הבית הערביים הם כ-40% – שיעור כפול משיעורם בכלל משקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש (כ-19%).

במשקי הבית שבהם ילדים במסגרות שיעור משקי הבית הערביים נמוך, ודומה לשיעור הילדים הערבים במסגרות שהוצג בתרשים הקודם – כ-8%. משקי בית יהודיים הם כ-90% ממשקי הבית בקטגוריה זו.

בתרשים 3 ניתן לראות את פילוח משקי הבית על פי השתתפות או אי-השתתפות הילדים במסגרות יום בכל אחת מקבוצות האוכלוסייה שנבדקו:

תרשים 3: משקי בית עם ילדים עד גיל שלוש – פילוח על פי השתתפות או אי-השתתפות הילדים במסגרות יום – לפי קבוצת האוכלוסייה

יש שני מאפיינים בולטים למשקי בית שבהם ילדים שאינם מבקרים במסגרות חינוך-טיפול: משקי בית ערביים, כפי שצוין לעיל, ומשקי בית עם ילדים עד גיל שנה (וראו הרחבה להלן).

כפי שעולה מהנתונים, שיעורם של משקי בית ערביים עם ילדים עד גיל שלוש שאינם במסגרות חינוך-טיפול נמוך פי שלושה משיעורם של משקי הבית היהודיים. במחקר של מרכז טאוב על נגישות המסגרות לגיל הרך בחברה הערבית (2021) מייחסים החוקרים את

התופעה של תת-ייצוג פעוטות ערבים במסגרות לגיל הרך לעומת שיעורם באוכלוסייה לארבעה גורמים עיקריים:

1. העדפות ההורים (אי-אמון במערכת ממוסדת והעדפה לשלוח ילד למסגרת פרטית בקהילה);
2. בעיות בנגישות המסגרות (למשל, היעדרה של מסגרת קרובה למקום המגורים והיעדר תחבורה ציבורית שמובילה אל מסגרת קרובה זמינה);
3. אתגרים מוסדיים (קשיים בפיתוח מסגרות – בנייה וקבלת האישורים הנדרשים להפעלתן – בחברה הערבית);
4. נטל כלכלי (ככל הנראה, לעיתים התשלום למסגרות פרטיות בחברה הערבית נמוך מהתשלום למסגרות המוכרות, אפילו כאשר יש זכאות לסבסוד מטעם המדינה במסגרת מוכרת).

חוקרי המרכז גם מציינים כי אחד הקשיים העיקריים הוא שיעורי התעסוקה הנמוכים בקרב נשים ערביות, מצב שיוצר מראש חסם נגישות מהותי: נשים שאינן עובדות אינן זכאיות לסבסוד שכר הלימוד במסגרת מוכרת, וכמו כן, קטן מראש הסיכוי לזכאות למסגרת מוכרת מבחינת הקדימויות שניתנות בהרשמה למעון יום.³⁶

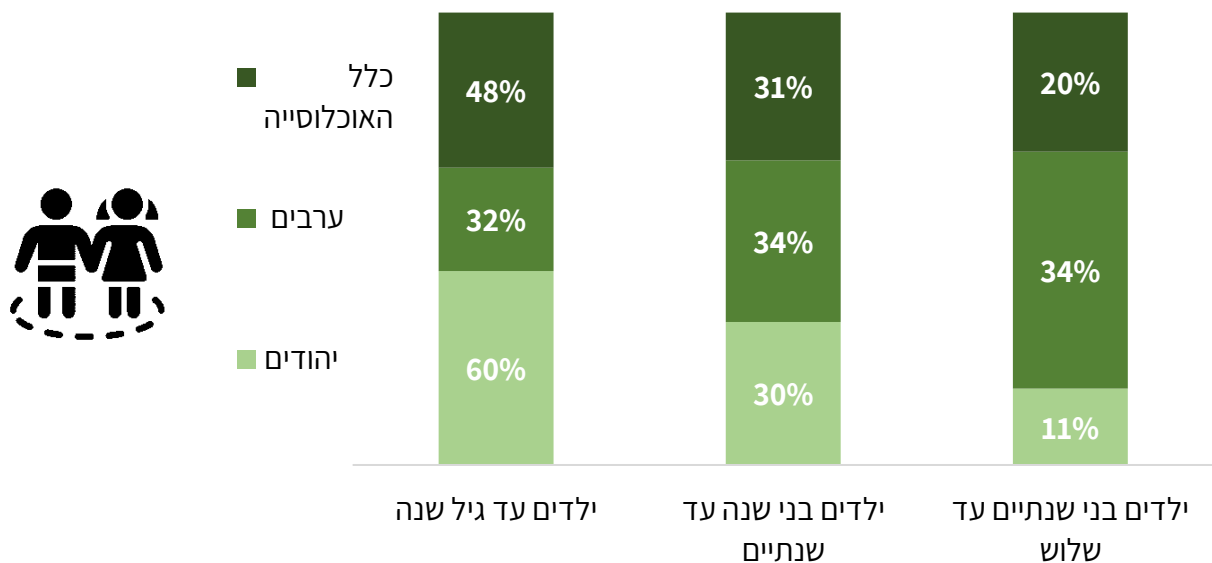
הסבר זה מקבל אישוש בממצאי סקר שבחן את הסדרי הטיפול והעדפות ההורים בתחום המסגרות לילדים עד גיל שלוש שערך בנק ישראל (2021). מרבית האימהות הערביות הלא-מועסקות דיווחו בסקר זה שהסיבה העיקרית לאי-תעסוקה היא הטיפול בילד עד גיל שלוש. בין הסיבות להחלטה לטפל בילד בבית ציינו האימהות הלא-מועסקות סוגיות שקשורות למסגרות הטיפול: היעדר מסגרת או מאפיינים מסוימים של המסגרות הזמינות עבורן.³⁷

המאפיין הנוסף של משקי הבית שבהם ילדים שאינם מבקרים במסגרות הוא גיל הילד:
בכמחצית ממשקי הבית שבהם תינוקות עד גיל שנה הילדים אינם במסגרות. חלקם עדיין נמצאים עם הוריהם במסגרת חופשת לידה בבית. ניתן להניח שבקבוצה זו נכללים רוב משקי הבית עם תינוקות עד גיל ארבעה חודשים (חופשת לידה בתשלום), וחלק ממשקי הבית עם תינוקות עד גיל חצי שנה (חופשת לידה ללא תשלום). להלן הנתונים:

³⁶ פרופ' ג'וני גל ושביט מדחלה, מרכז טאוב, שיחת טלפון, יולי 2021; וגם: כנס של מרכז טאוב בנושא: [מסגרות החינוך לגיל הרך – מהשגרה לקורונה וחזרה](#), 15 ביולי 2021.

³⁷ אלה שחר, [הסדרי הטיפול והעדפות ההורים בתחום המסגרות לילדים עד גיל שלוש](#), בנק ישראל, אוקטובר 2021.

תרשים 4: משקי בית עם ילדים עד גיל שלוש שאינם מבקרים במסגרות יום, לפי גיל וקבוצת האוכלוסייה

להלן כמה מהנתונים המוצגים בתרשים:

- **במשקי הבית היהודיים שיעור הילדים שלא נמצאים במסגרת יום יורד עם העלייה בגיל:** בקרב לשני-שלישים ממשקי הבית עם ילדים עד גיל שנה הילדים אינם מבקרים במסגרות יום; שיעור זה מצטמצם פי שניים במשקי הבית עם ילדים בני שנה עד שנתיים ושיעורם של האחרונים מצטמצם בערך פי שלושה בקבוצת הגיל שנתיים עד שלוש. דהיינו, ככל שהילדים גדולים יותר – כך הם נכנסים יותר למסגרות יום.
- **במשקי הבית הערביים המצב אינו משתנה עם השיוני בגיל** – בכל שלושת השנתונים שיעור משקי הבית שבהם ילדים שאינם מבקרים בגן דומה. משמעות הדבר היא שבמשך התקופה שנבדקה אין עלייה בשיעור הנכנסים לגנים במקביל עם העלייה בגיל, כפי שנצפה במשקי הבית היהודיים.
- **משתנה נוסף שנבדק בבחינת משקי הבית שבהם ילדים שאינם במסגרות הוא מספר ילדים בסה"כ במשק בית, כולל ילדים עד גיל שלוש.** מהנתונים עולה כי השיעור הגבוה ביותר של משקי בית שבהם ילדים שאינם מבקרים בגן הוא בקרב משקי בית שבהם ילד אחד – כ-41%; במשקי בית שבהם שלושה או ארבעה ילדים שיעור האי-השתתפות במסגרות יום הוא 36% ו-38%, בהתאמה. במשקי בית שבהם שני ילדים שיעור האי-השתתפות במסגרת עומד על כ-29%.

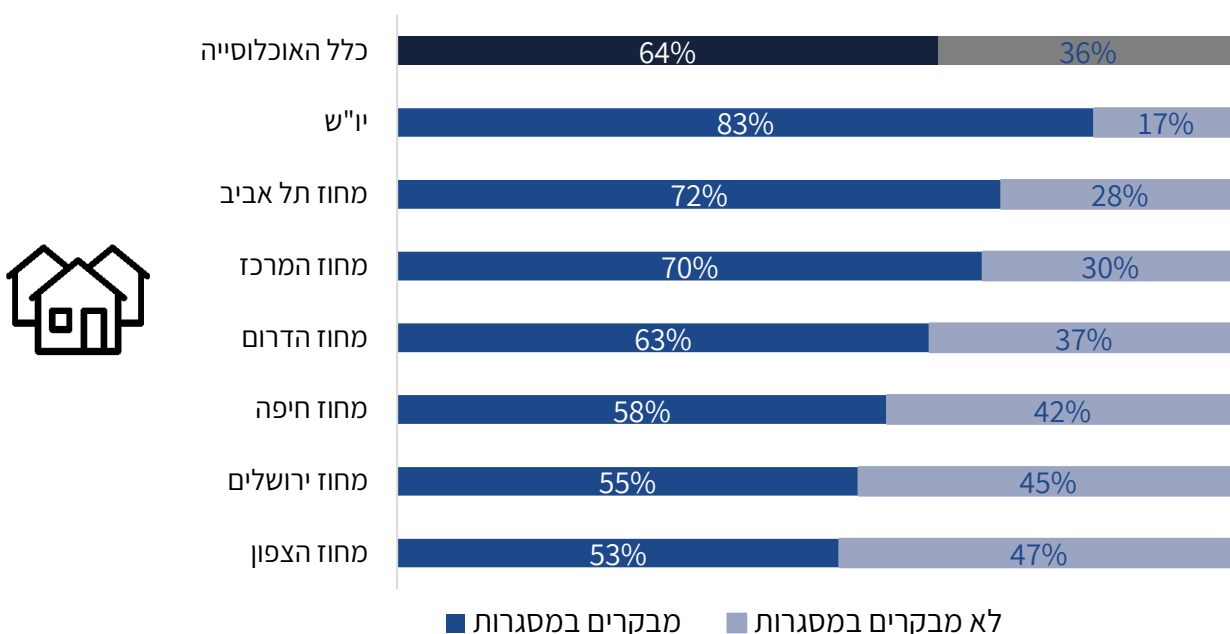
2.2 המיקום הגיאוגרפי – מחוז

להלן מוצגים נתוני משקי בית עם ילדים עד גיל שלוש בפילוח על פי השתתפות או אי-השתתפות הילדים במסגרות ולפי מחוז מגורים. מהנתונים עולה **שהשיעורים הגבוהים ביותר של משקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש שאינם מבקרים במסגרות הם במחוז הצפון (47%) ובמחוז**

ירושלים (45%) – מחוזות שבהם שיעור גבוה של אוכלוסייה ערבית, שכאמור, מתאפיינת בשיעור נמוך מאוד של ילדים בגילאים אלה שמבקרים במסגרות יום.

מהנתונים עולה עוד כי במחוז הדרום שיעור משקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש שאינם מבקרים במסגרות דומה לשיעור הכלל-ארצי. עם זאת, יש להזכיר כי בסקר כוח אדם לא משתתפים משקי הבית הבדואיים הנמצאים מחוץ ליישובים.

תרשים 5: משקי בית עם ילדים עד גיל שלוש – פילוח על פי השתתפות או אי-השתתפות הילדים במסגרות יום – לפי מחוז

כפי שאפשר לראות בתרשים, המחוז המתאפיין בשיעור הגבוה ביותר של משקי בית עם ילדים עד גיל שלוש שמבקרים במסגרות הוא מחוז יהודה ושומרון – יותר מ-83% מכלל הילדים עד גיל שלוש ממשקי הבית עם ילדים בגילאים אלה. אחריו במדרג נמצאים מחוז תל אביב ומחוז המרכז, שבהם שיעור משקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש המבקרים במסגרות הוא כ-70% מכלל משקי הבית עם ילדים בגילאים אלה.

2.3 אשכול חברתי-כלכלי של היישוב

כאמור, הסביבה החברתית, הכלכלית והתרבותית שבה גדלים ילדים בגילים צעירים מעצבת במידה רבה את הזדמנויות הלמידה שלהם ואת הגירויים הקוגניטיביים, הלשוניים והחברתיים שמזמנים להם, ובכך משפיעה גם על עתידם. יש הטוענים כי השתתפות במסגרות חינוך בגיל הרך עשויה לצמצם את הפערים בתחומים הללו בין ילדים.³⁸ במחקרים עולה שעל פי רוב ילדים למשפחות ממעמד חברתי-כלכלי נמוך הם היוצאים נשכרים במידה הרבה ביותר מהשתתפות

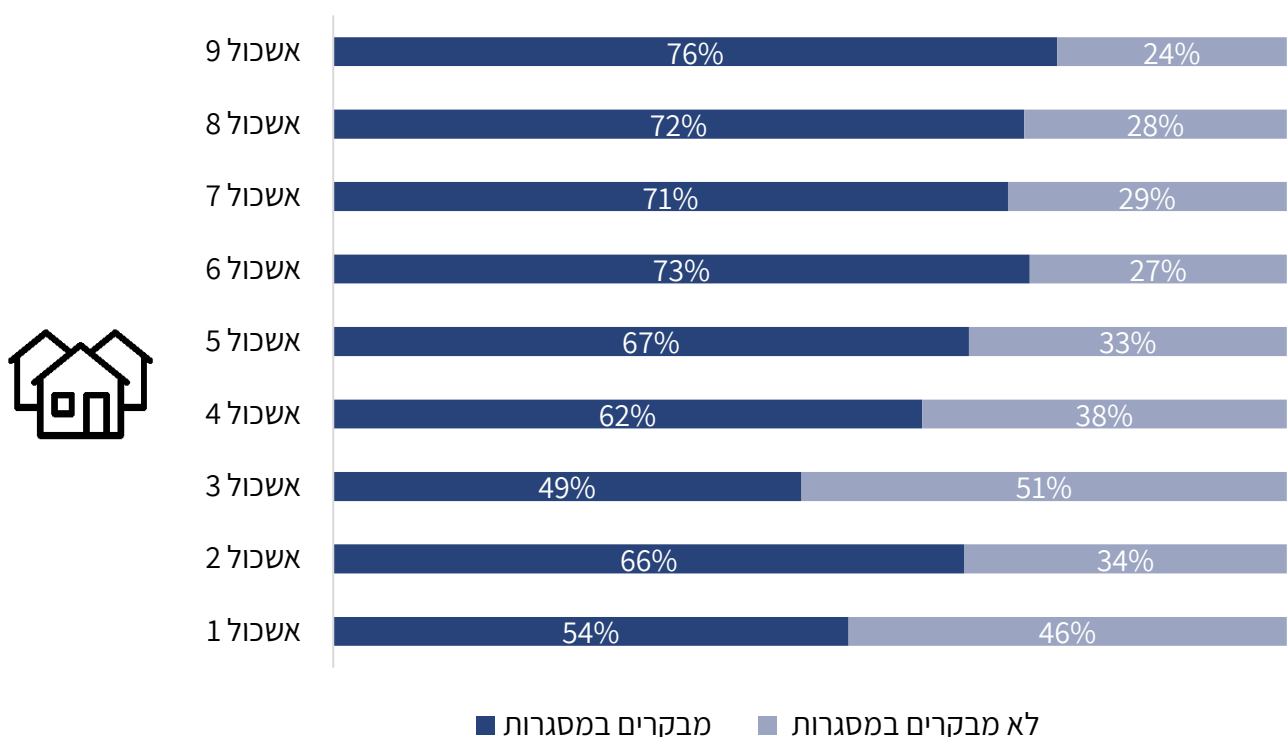
³⁸ דנה וקנין, מסגרות חינוך לגיל הרך בישראל בהשוואה בין-לאומית – שיעורי השתתפות, תעסוקת אימהות, מדדי איכות והישגים עתידיים, מרכז טאוב, אוגוסט 2020.

במסגרות לגיל הרך. עם זאת, יש לציין כי לצד ההשפעות החיוביות של השתתפות ילדים קטנים במסגרות על התפתחותם, ייתכנו לכך גם השפעות שליליות, למשל עקב השהייה במסגרות שעות ארוכות או השהייה במסגרות שאיכותן נמוכה.³⁹

להלן יוצגו נתונים על משקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש בפילוח על פי השתתפות או אי-השתתפות הילדים במסגרות יום ולפי הרמה החברתית-כלכלית של היישוב, שנמדדת על ידי הלמ"ס בסולם שבו עשרה אשכולות: אשכול 1 מסמן את הרמה החברתית-הכלכלית הנמוכה ביותר, ואשכול 10 – את הרמה הגבוהה ביותר. יצוין כי בעיבוד נתוני הסקר לא נמצאו נתונים על משקי בית ביישובים מאשכול 10.⁴⁰

על פי רוב, שיעור משקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש שאינם מבקרים במסגרות גבוה יותר ביישובים חלשים. למרות הפערים שקיימים בעיקר בין האשכולות שבקצוות (בין אשכולות 1 ו-3 ל-9), ההבדלים בין שיעורי האי-השתתפות ביישובים באשכולות חזקים אחרים לבין השיעורים הללו באשכולות החלשים יותר לא תמיד גדולים. כמו כן, אין עלייה עקבית בשיעור משקי הבית שבהם הילדים משתתפים במסגרות עם העלייה בדירוג היישוב.

תרשים 6: משקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש – פילוח על פי השתתפות או אי-השתתפות במסגרות – לפי אשכול חברתי-כלכלי של היישוב

³⁹ שם; וגם: תרצה אטיה, [סבסוד מסגרות לגיל הרך בישראל – תמונת מצב והצעה לשינוי](#), פורום קהלת למדיניות ריבונות לאומית; חירות הפרט, נייר מדיניות מס' 75; אוגוסט 2021.

⁴⁰ לגבי משקי הבית באוכלוסייה הכללית והיהודית ביישובים באשכול 10 בלמ"ס צוין: "נתונים בלתי ידועים או שאינם ניתנים לפרסום"; לגבי משקי הבית הערביים צוין כי לא נמצאו ביישובים באשכול זה.

להלן כמה מהנתונים המוצגים בתרשים:

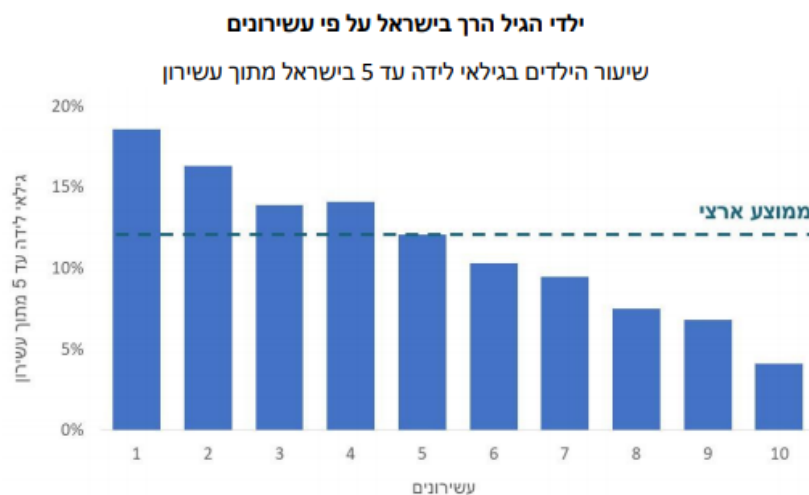
לרוב, שיעור משקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש שלא משתתפים במסגרות ביישובים חלשים גבוה יותר מביישובים חזקים יותר. עם זאת, לא תמיד ההבדלים גדולים ואין מגמה עקבית.

- השיעור הגבוה ביותר של משקי בית עם ילדים עד גיל שלוש שאינם משתתפים במסגרות לגיל הרך הוא ביישובים באשכול 3 ובאשכול 1. שיעורם הנמוך ביותר הוא באשכול 9.
- שיעור משקי הבית שבהם ילדים שאינם משתתפים במסגרות יום ביישובים בחמשת האשכולות הנמוכים נע בין 51% (אשכול 3) ל-33% (אשכול 5). שיעור משקי הבית שבהם ילדים שאינם משתתפים במסגרות יום ביישובים באשכולות 6-9 נע בין 29% (אשכול 7) ל-24% (אשכול 9).
- שיעור משקי הבית שבהם ילדים שאינם משתתפים במסגרות באשכול 2 נמוך משיעור זה בשלושת האשכולות הנמוכים הנוספים – 1, 3 ו-4 – ודומה לשיעור הלא-משתתפים באשכול 5.

2.4 רמת ההכנסה של משקי הבית

להלן תוצג התפלגות משקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש שאינם מבקרים במסגרות יום לפי עשירוני הכנסה נטו לנפש. הנתונים מתבססים על סקר הוצאות משקי בית עם ילדים עד גיל שלוש שמבקרים או שאינם מבקרים במסגרות יום. לפני הצגת הנתונים נציין כי בישראל שיעור הילדים בגיל הרך גבוה יותר בעשירונים הנמוכים יותר. להלן הנתונים שהוצגו במחקר של מכון ג'וינט ישראל:

תרשים 7: שיעור הילדים בגילאי לידה עד חמש בישראל, לפי עשירון, 2018⁴¹

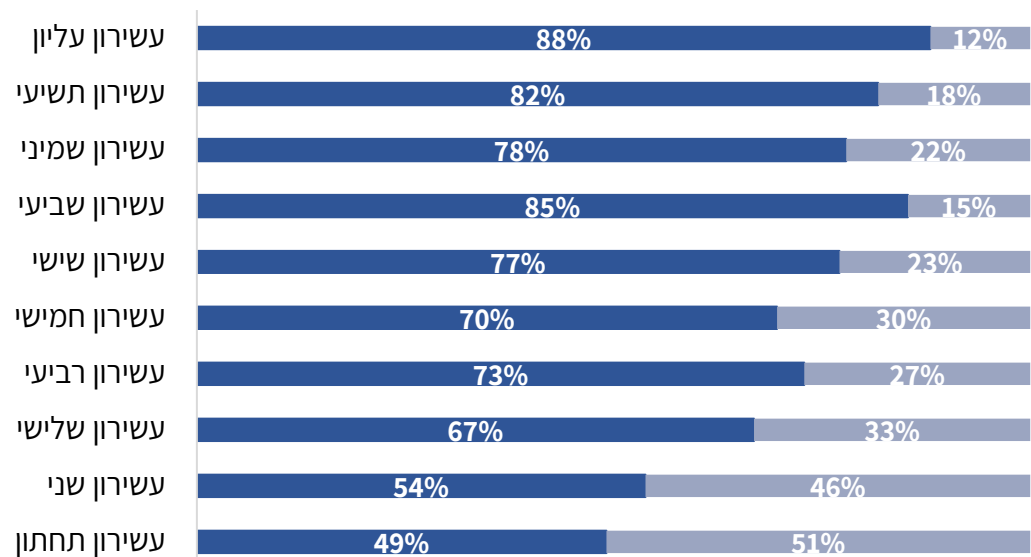
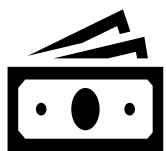
⁴¹ נועה בן-דוד, רונלי פארן רותם, [הכדאיות הכלכלית של השקעה בגיל הרך בישראל: בחינת התועלות החברתיות והכלכליות בהשקעה בילדים בגילאי לידה עד 6](#), ג'וינט ישראל – אשלים, Social Finance Israel, נובמבר 2021; עיבוד של נתוני הלמ"ס לשנת 2018.

כפי שמוצג בתרשים, שיעור הילדים בגילאי לידה עד חמש גבוה משמעותית בקרב משקי הבית בחמשת העשירונים התחתונים – פי שניים מבחמשת העשירונים העליונים ופי 3.7 מבעשירון העליון. **משמעות הדבר היא שמרבית ילדי הגיל הרך נמנים עם אוכלוסיות מרקע חברתי-כלכלי נמוך.**⁴²

נוסיף כי על פי נתון נוסף של הלמ"ס, ככל שהעשירון עולה כך יורד שיעורם של משקי הבית עם שלושה ילדים או יותר: בעשירון התחתון משקי הבית עם שלושה ילדים ויותר הם כ-39%, ובעשירון העליון הם רק 5% מכלל משקי הבית באותו עשירון.⁴³

כאמור, חינוך איכותי לגיל הרך והרחבת הגישה אליו יכולים להביא לשיפור ניכר במיומנויות הקוגניטיביות והלא-קוגניטיביות של ילדים, במיוחד בקרב ילדים למשפחות מרקע חלש, ולשפר בטווח הארוך את ההזדמנויות שלהם בתחום ההשכלה והתעסוקה.⁴⁴ **בחינת מאפייניהם של משקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש מלמדת כי ככל שרמת ההכנסה של משקי הבית נמוכה יותר, כך שיעור משקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש שאינם מבקרים במסגרות גבוה יותר. משמעות הדבר היא, ככל הנראה, שהילדים שזקוקים ביותר למסגרות יום משתתפים בהן בשיעורים נמוכים.**

תרשים 8: משקי הבית שבהם לפחות ילד אחד עד גיל שלוש אינו נמצא במסגרת יום, לפי עשירון הכנסה⁴⁵

■ במשק בית לפחות ילד אחד נמצא במסגרת חינוכית או אצל מטפל/ת

■ במשק בית אין ילדים עד גיל שלוש במסגרת חינוכית או אצל מטפל/ת

⁴² נועה בן-דוד, רונלי פארן רותם, [הכדאיות הכלכלית של השקעה בגיל הרך בישראל: בחינת התועלות החברתיות והכלכליות בהשקעה בילדים בגילאי לידה עד 6](#), ג'וינט ישראל – אשלים, Social Finance Israel, נובמבר 2021; עיבוד של נתוני הלמ"ס לשנת 2018.

⁴³ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הודעה לעיתונות, [משפחות בישראל - נתונים לרגל יום המשפחה 2020](#), 23 בפברואר 2020; נתונים משנת 2018.

⁴⁴ [הגיל הרך בישראל: ממצאים במחקרים נבחרים](#), ערכה: דנה וקנין, מרכז טאוב, ספטמבר 2021, עמ' 32.

⁴⁵ עיבוד נתוני סקר הוצאות משקי הבית של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2018.

להלן כמה מהנתונים המוצגים בתרשים:

- כאמור, ככל שרמת ההכנסה של משקי הבית נמוכה יותר, כך שיעור משקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש שאינם מבקרים במסגרות חינוך-טיפול נמוך יותר. דהיינו, ילדים ממשקי בית עם רמת הכנסה גבוהה מבקרים יותר במסגרות חינוך-טיפול מילדים ממשקי הבית עם רמת הכנסה נמוכה יותר.
- בעשירון התחתון שיעור משקי הבית שבהם ילדים שאינם מבקרים במסגרות גבוה יותר מפי ארבעה משיעור זה בעשירון העליון, והוא כמעט פי שלושה מהשיעור בעשירון התשיעי.

ייתכן שחלק מההסבר לנתונים קשור ברמת הזכאות של האימהות לסבסוד שכר הלימוד במעונות יום. על פי ניתוח של פורום קהלת, בעשירון התחתון נמצאים 19% מהפעוטות בגילי לידה עד שלוש, אך מתוכם רק 5% מהפעוטות גרים במשק בית שבו האם עובדת למעלה מ-24 שעות בשבוע (ושאר ה-14% גרים במשק בית שבו האם עובדת פחות מ-24 שעות בשבוע או לא עובדת כלל). לעומת זאת, מעשירון 5 ואילך רוב הפעוטות בגילי לידה עד שלוש גרים במשק בית שבו האם עובדת למעלה מ-24 שעות בשבוע.⁴⁶ מעבר לכך שהיקף עבודה זה לעיתים משמעו עשוי להיות שכר ברמה גבוהה יותר, הוא מאפשר למשפחה לקבל זכאות לסבסוד מטעם המדינה של שכר הלימוד במעון יום או משפחתון ציבורי.⁴⁷

2.5 רמת ההשכלה של ראש משק הבית⁴⁸

להלן תוצג התפלגות משקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש בפילוח על פי השתתפות או אי-השתתפות הילדים במסגרות לפי רמת ההשכלה של ראש משק הבית. התפלגות זאת מבוססת על ניתוח נתוני סקר כוח אדם. לפני הצגת הנתונים נציין כי במחקרים שבדקו היבטים שונים של החינוך לילדים בגיל הרך בישראל נבחן גם הקשר בין רמת ההשכלה של ההורים להשתתפות של ילדים במסגרות חינוך-טיפול לגיל הרך ולרמת ההישגים שלהם בהמשך.

במחקר שנערך על ידי חוקרי מרכז טאוב⁴⁹ נמצא כי לילדים לאימהות ללא השכלה אקדמית שלמדו במסגרות לגיל הרך ארבע שנים או יותר היו הישגים טובים הרבה יותר במבחן אוריינות קריאה בכיתה ד'⁵⁰ לעומת מי שהיו רשומים בהן פחות מארבע שנים. לעומת זאת, בקרב ילדים

⁴⁶ תרצה אטיה, סבסוד מסגרות לגיל הרך בישראל – תמונת מצב והצעה לשינוי, נייר מדיניות מס' 75, פורום קהלתאוגוסט 2021.

⁴⁷ משרד הכלכלה והתעשייה, זרוע העבודה, מבחנים למתן תמיכות של זרוע העבודה במשרד הכלכלה והתעשייה האגף למעונות יום ולמשפחתונים: השתתפות המדינה בעלות שכר לימוד במעון או במשפחתון שנה"ל תשפ"ב, 19 באוגוסט 2021.

⁴⁸ על פי הגדרות הסקר, ראש משק הבית הוא מועסק שעובד בדרך כלל 35 שעות או יותר בשבוע (בעדיפות ראשונה); מועסק שעובד עד 34 שעות בשבוע (בעדיפות שנייה); או בלתי מועסק (בעדיפות אחרונה). אם יש יותר מאדם אחד במשק הבית שמתאים לפי ההגדרה להיות ראש משק בית או שאין אדם כזה, יהיה ראש משק הבית מי שהמרוויחין מחשיב ראש משק בית. מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מילון מונחים – ראש משק בית כלכלי, כניסה אחרונה: 27 בדצמבר 2021.

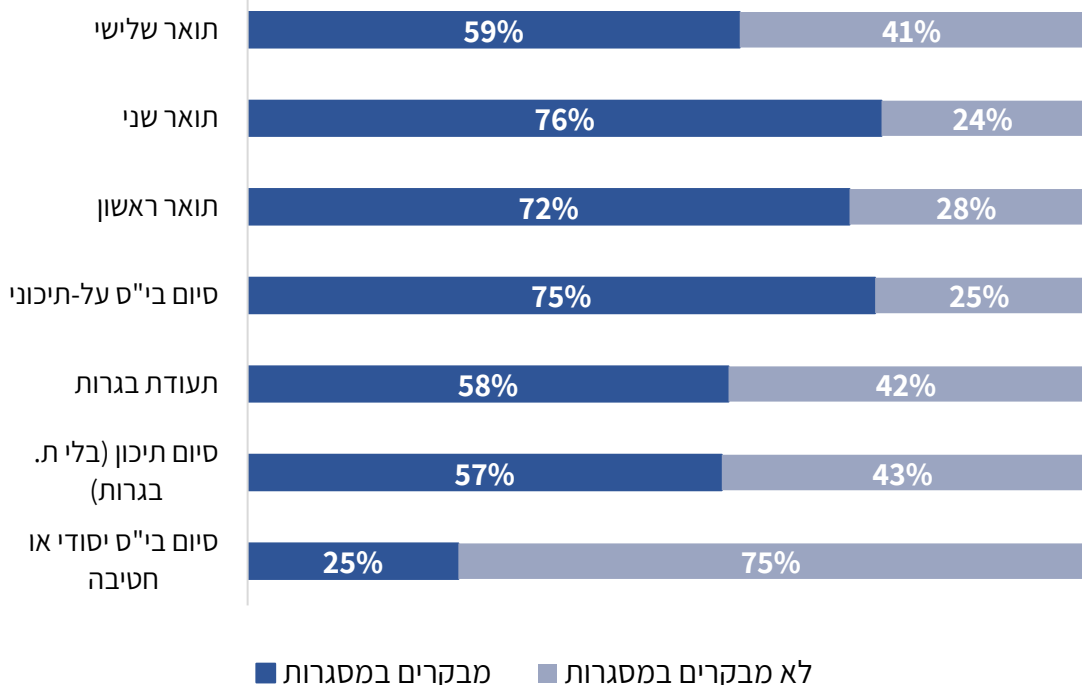
⁴⁹ הגיל הרך בישראל: ממצאים במחקרים נבחרים, ערכה: דנה וקנין, מרכז טאוב, ספטמבר 2021, עמ' 32.

⁵⁰ במבחן PIRLS.

לאימהות בעלות השכלה אקדמית לא נמצאו הבדלים של ממש ברמת ההישגים הלימודיים בהמשך החיים בין מי שלמדו ארבע שנים במסגרות חינוך לגיל הרך לבין מי שלמדו בהן פחות מארבע שנים. כלומר, משך השהות במסגרת משפיע על ההישגים העתידיים של ילדים לאימהות ללא השכלה גבוהה. **החוקרים ציינו כי נראה שאותם ילדים לאימהות ללא השכלה גבוהה, שמפיקים את התועלת הרבה ביותר מן המסגרות לגיל הרך, משתתפים בדרך כלל במסגרות אלו פחות שנים מילדים לאימהות שיש להן השכלה אקדמית, שהשפעת המסגרות עליהם קטנה יותר.** החוקרים הניחו כי חשוב להגדיל את שיעורי ההשתתפות של הילדים במסגרות אלו, במיוחד ילדים מהקבוצות שבהן ההשפעה היא הגדולה יותר: ילדים לאימהות בעלות השכלה נמוכה וילדים בני שנתיים ומעלה.⁵¹

האומדן המבוסס על נתוני סקר כוח אדם מלמד כי **על פי רוב שיעור משקי הבית שבהם ילדים שאינם מבקרים במסגרות ובראשם עומד אדם בעל השכלה תיכונית ומטה (עם או בלי תעודת בגרות) גבוה יותר משיעור משקי הבית הללו שבראשם אדם בעל השכלה על-תיכונית ומעלה**, פרט למשקי בית שבראשם אדם בעל תואר שלישי, שבהם שיעור הילדים עד גיל שלוש שאינם במסגרות דומה לזה שבמשקי הבית שבראשם בעלי השכלה תיכונית ומטה.

תרשים 9: משקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש – פילוח על פי השתתפות או אי-השתתפות הילדים במסגרות חינוך-טיפול – לפי רמת ההשכלה של ראש משק הבית

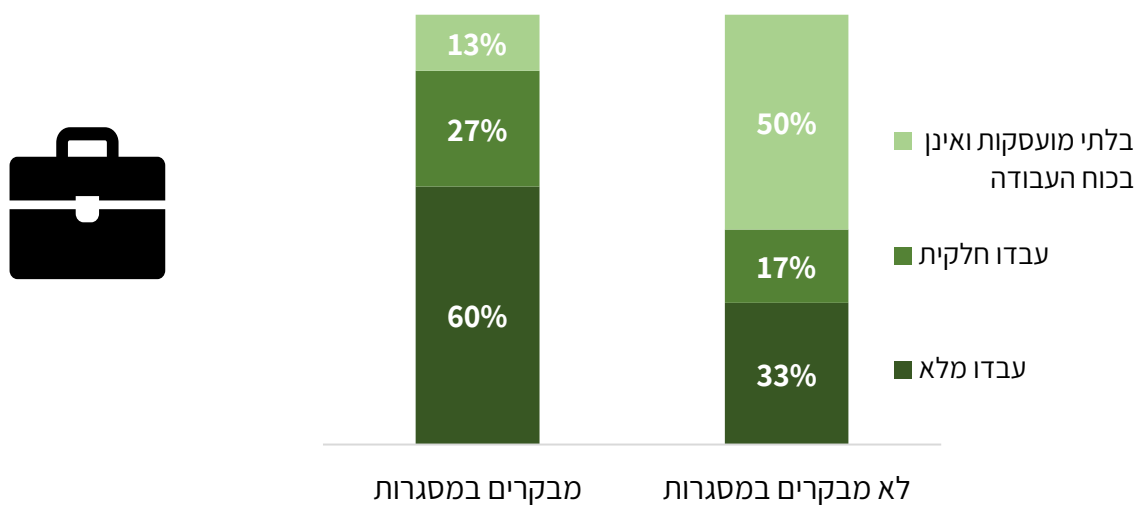

⁵¹ מרכז טאוב, [האם השתתפות במסגרות חינוך לגיל הרך תורמת להישגים לימודיים טובים יותר?](#) מחקר על קצה המזלג, דצמבר 2020.

2.6 מצב תעסוקה

כאמור, ייחודיות המצב הישראלי נובעת בין היתר משיעורי ילודה גבוהים, המובילים לקצב גידול מוגבר של שכבת הגיל הרך, לצד שיעור גבוה של תעסוקת אימהות, המלווה בשיעור גבוה של שילוב ילדי הגיל הרך במסגרות.⁵² להלן יוצגו נתונים על משקי בית עם ילדים עד גיל שלוש במסגרות יום לפי מצב התעסוקה של האימהות.

תרשים 10: מצב התעסוקה של האם במשקי בית עם ילדים עד גיל שלוש – פילוח על פי השתתפות או אי-השתתפות הילדים במסגרות יום

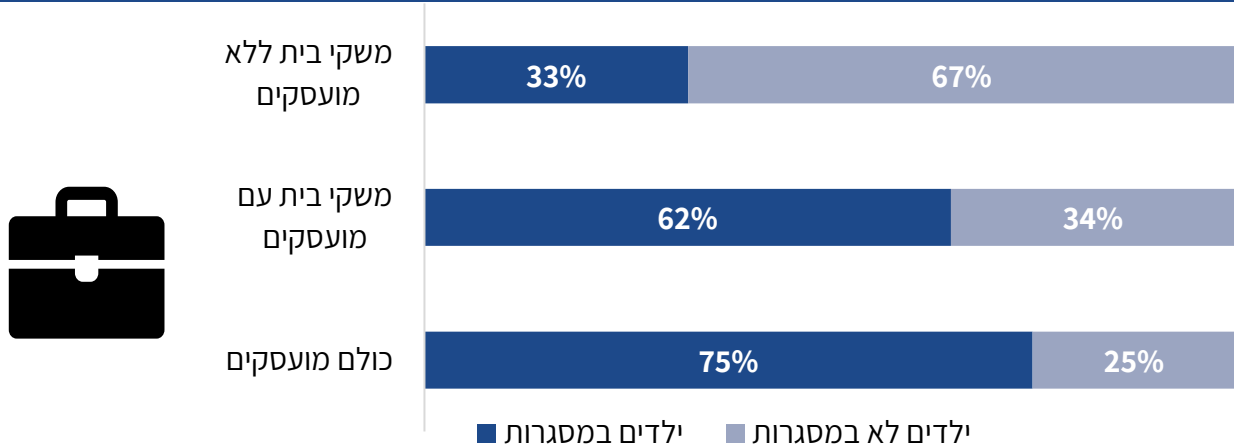
להלן תיאור כמה מהנתונים בתרשים:

- ברוב משקי הבית שבהם ילדים שמבקרים במסגרות, אימהות היו מועסקות באופן מלא או חלקי (87%), ולעומת זאת אימהות היו מועסקות באופן מלא או חלקי בשליש ממשקי הבית שבהם ילדים שאינם מבקרים במסגרות.
- במשקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש שאינם מבקרים במסגרות כמחצית מהאימהות לא עבדו: כ-3% לא היו מועסקות וכ-47% לא היו בכוח העבודה. לעומת זאת, רק בכ-13% ממשקי הבית שבהם ילדים שמבקרים במסגרות האימהות לא עבדו (4% לא היו מועסקות ו-9% לא היו בכוח העבודה).

להלן יוצגו נתונים על משקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש בפילוח על פי השתתפות או אי-השתתפות במסגרות ולפי מצב התעסוקה של חברי משק הבית:

⁵² נועה בן-דוד, רונלי פארן רותם, הכדאיות הכלכלית של השקעה בגיל הרך בישראל: בחינת התועלות החברתיות והכלכליות בהשקעה בילדים בגילאי לידה עד 6, ג'וינט ישראל – אשלים, Social Finance Israel, נובמבר 2021; עיבוד של נתוני הלמ"ס לשנת 2018.

תרשים 11: משקי בית עם ילדים עד גיל שלוש – פילוח על פי השתתפות או אי-השתתפות הילדים במסגרות – לפי מצב התעסוקה של חברי משק הבית

כפי שמוצג בתרשים, שיעור משקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש שאינם מבקרים במסגרות עולה כאשר בבית ישנם אנשים שאינם מועסקים.

3. הוצאות משקי בית על מסגרות טיפול-חינוך לפעוטות

בשנים האחרונות הממשלה מקדמת את מדיניות הפיקוח על המסגרות לפעוטות עד גיל שלוש במטרה לספק לפעוטות טיפול וחינוך במסגרות בטיחותיות ואיכותיות. להתערבות הממשלה בתחום הטיפול בילדים סיבה נוספת, והיא שלהיעדר מסגרות בעלות סבירה יש השפעה שלילית על היצע העבודה לנשים, במיוחד לנשים שהשכר הפוטנציאלי שלהן נמוך. לפי סקירת ספרות מחקרית שנערכה במסגרת הסקר של בנק ישראל בנושא הסדרי הטיפול והעדפות ההורים בתחום המסגרות לילדים עד גיל שלוש, עלות גבוהה של מסגרות לטיפול בילדים מקטינה את הסיכוי של האם לעבוד מחוץ לבית.⁵³ עם זאת, עלות המסגרת לילדים בגיל הרך אינה הגורם היחיד המשפיע על בחירת המסגרת עבור הילדים.

בסקר של בנק ישראל בקרב משפחות יהודיות שאינן חרדיות שבהן ילדים עד גיל שלוש עלה כי אף שהמחיר הממוצע במסגרות הפרטיות גבוה יותר מהמחיר הממוצע במסגרות הציבוריות (בכ-400 ש"ח לחודש לעומת המחיר המלא של המסגרת הציבורית ובכ-700 ש"ח לעומת המחיר הממוצע במסגרת הציבורית בהתחשב בסבסוד), רק כשליש מהמשפחות הזכאיות לרשום את הילדים למסגרת ציבורית בחרו לעשות כן. הסקר גם מלמד שמסגרות פרטיות הן הסדר הטיפול העיקרי המועדף; הוא משמש כמחצית מהמשפחות המיוצגות בסקר, והשאר מתחלקות באופן שווה בין המסגרות הציבוריות לטיפול ביתי. עם זאת, הסקר לא כלל משפחות חרדיות, שבהן רמת ההכנסה נמוכה יותר מזו שבכלל האוכלוסייה. לגבי האוכלוסייה הערבית, ממצאי הסקר מלמדים כי ביותר ממחצית המשפחות ילדים עד גיל שלוש מטופלים בבית, וההסדר העיקרי

⁵³ אלה שחר, [הסדרי הטיפול והעדפות ההורים בתחום המסגרות לילדים עד גיל שלוש](#), בנק ישראל, אוקטובר 2021.

מחוץ לבית הוא המסגרות הציבוריות, שבהן מטופלים ילדיהן של כשליש מהמשפחות. רק בעשירית מהמשפחות הערביות הילדים מטופלים במסגרת בשוק הפרטי. רוב האימהות הלא-מועסקות דיווחו שהסיבה העיקרית לאי-תעסוקה היא טיפול בילד עד גיל שלוש. בין השיקולים בבחירה בטיפול הביתי ציינו מחצית מהמשיבות סיבות הקשורות למסגרת הטיפולית – מאפייניה או מחירה.⁵⁴

להלן יוצגו נתונים על הוצאות משקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש על מסגרות חינוך-טיפול. מקור הנתונים הוא סקר הוצאות משק הבית של הלמ"ס משנת 2018. בעיבוד הנתונים נותחו סכומי ההוצאה של משקי הבית על מסגרות יום ציבוריות – מעון יום, משפחתון ופעוטון – או על מסגרות יום פרטיות – גן ילדים פרטי (כפי שהוגדרו על ידי הלמ"ס). הנתונים מוצגים לפי ממוצע וחינוך.⁵⁵

לוח 1: הוצאה ממוצעת וחינוך של משקי בית שבהם ילדים בגילאי עד שלוש (לא כולל) על מסגרות חינוך-טיפול, לפי קבוצות אוכלוסייה, 2018

מסגרות פרטיות	מסגרות ציבוריות	
כלל המדגם		
2,142	1,641	ממוצע
2,326	1,463	חציון
יהודים		
2,250	1,762	ממוצע
2,406	1,580	חציון
ערבים		
~	768	ממוצע
~	696	חציון

להלן תיאור של כמה מהנתונים המובאים בלוח:

- משק בית יהודי שבחר לשלוח את הילדים עד גיל שלוש למסגרת פרטית ישלם בממוצע סכום הגבוה בכ-28% מהתשלום על מסגרת ציבורית.

בהקשר לנתון זה נציין כי כאמור, רק כ-25% מהילדים עד גיל שלוש שוהים במסגרות יום (משפחתונים ומעונות יום) ציבוריות, שבהן חלק גדול מההורים זכאים לסבסוד מטעם המדינה בתשלום שכר לימוד, בהתאם למבחן ההכנסה והתעסוקה של ההורים. הביקוש למסגרות אלה עולה על ההיצע, ויש הורים שאינם מקבלים מקום במסגרת ציבורית אף שהם מעוניינים בכך.⁵⁶ מצד שני, כאמור, נתוני הסקר של בנק ישראל (2021) מלמדים שבקבוצת משקי הבית שבהם אימהות יהודיות לא חרדיות יש משפחות שזכאיות למסגרת ציבורית אך

⁵⁴ שם.

⁵⁵ ממוצע הוא מספר שמחושב מתוך אוסף של סכומים שמוצאים משקי הבית למסגרות לילדים מדי חודש, ומתאר את "מרכז" האוסף מבחינת גודל הסכומים. חציון: מדד אמצע המורה על ההוצאה שחצי ממשקי הבית מוציאים מעליה וחצי ממשקי הבית – מתחתיה.

⁵⁶ מריה רבינוביץ, [מסגרות לילדים בגיל הרך](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, יולי 2019, עמ' 22.

בוחרות מסגרת פרטית. על פי הסקר הכנסתם של ההורים הזכאים שהעדיפו מסגרת פרטית גבוהה בכ-25% מזו של ההורים הזכאים שהעדיפו מסגרת ציבורית; ככל הנראה ההורים שהעדיפו את המסגרת הפרטית היו זכאים לסבסוד נמוך יותר בשל הכנסתם הגבוהה יותר.⁵⁷

- ממוצע ההוצאה על מסגרת ציבורית במשקי הבית הערביים נמוך בכ-56% מנתון זה במשקי הבית היהודיים.

ייתכן שהסיבה לנתון זה היא שרוב הילדים הערבים זכאים לסבסוד גבוה, הן עקב השכר הנמוך של הוריהם והן בשל השמתם במסגרות ציבוריות מכוח חוק פעוטות בסיכון, שגם הוא מזכה את הורי הילד בסבסוד גבוה.⁵⁸

נציין כי גם בסקר של בנק ישראל הוצגו פערים משמעותיים בין יהודים לערבים בכל הנוגע להוצאות משקי הבית על מסגרות. אימהות יהודיות לא חרדיות דיווחו על הוצאה חודשית על מסגרת הגבוהה פי חמישה מההוצאה שעליה דיווחו אימהות ערביות (2,000 ש"ח לעומת 400 ש"ח, בהתאמה).⁵⁹

- בנתוני סקר הוצאות משקי בית של הלמ"ס לא נמצאו נתונים מהימנים על הוצאות משקי הבית הערביים על מסגרות פרטיות.

על פי נתוני הסקר של בנק ישראל, אימהות ערביות דיווחו כי ההוצאה הממוצעת של מסגרת פרטית היא כ-900 ש"ח, והיא נמוכה פי שלושה מההוצאה שעליה דיווחו אימהות יהודיות לא חרדיות – 2,700 ש"ח. כאמור, רוב האימהות הערביות הלא-מועסקות דיווחו שהסיבה העיקרית לאי-תעסוקה היא טיפול בילד עד גיל שלוש, ובין השיקולים לטיפול הביתי ציינו מחצית מהמשיבות סיבות הקשורות במסגרת הטיפולית – מאפייניה או מחירה.⁶⁰

4. סיכום

שאלת המחקר הראשונית שאותה התבקשנו לבדוק הייתה מה מספרם של ילדים עד גיל שלוש שאינם משתתפים במסגרות יום מסיבות כלכליות. כאמור, בהיעדר מסד נתונים על כלל המסגרות הפרטיות לגיל הרך בישראל, אין מידע מלא על הילדים המבקרים בכלל המסגרות, ומכאן שאין מידע מהימן על כלל הילדים שאינם מבקרים בהן ועל הסיבות לכך. עם זאת,

⁵⁷ אלה שחר, [הסדרי הטיפול והעדפות ההורים בתחום המסגרות לילדים עד גיל שלוש](#), בנק ישראל, אוקטובר 2021.

⁵⁸ חגי פורגס, ורד רוטפוגל וורד כרמון, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, תשובה על בקשת מידע של מרכז המחקר והמידע של הכנסת בנושא מעונות יום ומשפחתונים לפעוטות עד גיל שלוש, דוא"ל, 29 באפריל 2021.

⁵⁹ יש לציין כי להבדיל מסקר כוח אדם של הלמ"ס, במדגם הסקר של בנק ישראל לא נכללה אוכלוסייה חרדית, ונתון זה, בשילוב עם שיטת החישוב של ההוצאה, עשוי להסביר חלק מהפער בין עלויות ממוצע של המסגרות שהתקבלו בשני הסקרים.

⁶⁰ אלה שחר, [הסדרי הטיפול והעדפות ההורים בתחום המסגרות לילדים עד גיל שלוש](#), בנק ישראל, אוקטובר 2021.

מהמידע והנתונים שהוצגו במסמך אפשר לקבל אינדיקציה בדבר הגורמים שעשויים להשפיע על החלטת ההורים שלא לשלוח את ילדיהם הקטנים למסגרות יום. להלן סיכום שלהם:

- גיל הילד: מבחינת נתוני האגף למעונות יום ומשפחתונים על הילדים שבמסגרות האגף והאומדן שמבוסס על נתוני סקר כוח אדם של הלמ"ס על הילדים שמבסגרות הפרטיות עולה כי כ-39% מהילדים עד גיל שלוש אינם מופיעים בנתונים של שני הגופים, ולא ברור אם הם מבקרים במסגרות כלשהן.

נתון זה מתיישב עם הנתון שעולה מעיבוד הנתונים שנערך על ידי הלמ"ס והוצג המסמך זה, אשר מבוסס כאמור על הדיווחים של ראשי משקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש, ועל פיהם בכ-36% ממשקי בית אלה ילדים אינם מבקרים במסגרות יום. המאפיינים הדמוגרפיים של משקי בית אלה עשויים להסביר ממצא זה. למשל, בכ-48% ממשקי הבית עם ילדים עד גיל שנה הילדים אינם מבקרים במסגרות. יש לזכור כי חלק מהתינוקות בשנה הראשונה לחייהם נמצאים בביתם בעת שהאם או האב שוהים בחופשת לידה, שמשכה בישראל עד 26 שבועות (מהם 15 שבועות בתשלום).

- היעדרן של מסגרות יום נגישות וזמינות בחברה הערבית: בהשוואה לחברה היהודית, בחברה הערבית יש שיעור גבוה של משקי בית עם ילדים עד גיל שלוש שאינם מבקרים במסגרות: כ-75% ממשקי הבית הערביים מדווחים כי הילדים אינם מבקרים במסגרות יום; שיעור זה גבוה פי שלושה מהשיעור המקביל במשקי הבית היהודיים.

בכמה מחקרים עדכניים שנערכו לאחרונה בישראל ובדקו היבטים שונים של המסגרות לגיל הרך הצביעו החוקרים על שיעורים נמוכים של השתתפות ילדים מהחברה הערבית במסגרות והציגו כמה סיבות לכך: שיעור תעסוקה נמוך, היעדר מסגרות זמינות ונגישות, היקף שעות עבודה מצומצם, שאינו מזכה בסבסוד שכר הלימוד במסגרת הציבורית ועוד.

- מעמד חברתי-כלכלי ורמת ההכנסה והתעסוקה: מעיבוד הנתונים שהוצג במסמך זה עולה כי אף שבדרך כלל שיעור משקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש שאינם מבקרים במסגרות גבוה יותר ביישובים חלשים, ההבדלים בעניין זה בין יישובים חזקים לבין יישובים חלשים יותר לא תמיד גדולים, ואין מגמה עקבית בשיעורים אלה בפילוח לפי אשכולות. עם זאת, בחינת משקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש שאינם מבקרים במסגרות לפי עשירון הכנסה מלמדת כי ככל שרמת ההכנסה של משקי הבית נמוכה יותר כך שיעור משקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש שאינם מבקרים במסגרות גבוה יותר. כמו כן, שיעור משקי הבית עם ילדים עד גיל שלוש שאינם משתתפים במסגרות יום בקרב משקי הבית שבהם אנשים שאינם עובדים (לא מועסקים או לא בכוח העבודה) גבוה משיעור זה בקרב משקי הבית שבהם אנשים מועסקים באופן מלא או חלקי.

בהקשר זה נציין נתון נוסף שעלה במחקר של פורום קהלת (שגם הוא מבוסס על נתוני סקר כוח האדם של הלמ"ס), ועל פיו בעשירון התחתון נמצאים 19% מהפעוטות בגילי לידה עד שלוש, אך מתוכם רק 5% מהפעוטות גרים במשק בית שבו האם עובדת למעלה מ-24 שעות בשבוע – היקף עבודה זה הוא אחד הקריטריונים המרכזיים המזכים בסבסוד שכר הלימוד במעון יום או במשפחתון מוכר. לעומת זאת, מעשירון 5 ואילך רוב הפעוטות בגילי לידה עד שלוש גרים במשק בית שבו האם עובדת למעלה מ-24 שעות בשבוע.

- עלות המסגרת: במסמך הוצגו נתונים על ההוצאה החודשית הממוצעת (וכן החציון) של משקי הבית על מסגרות לילדים עד גיל שלוש. על פי הנתונים, משק בית יהודי שבוחר לשלוח את הילדים עד גיל שלוש למסגרת פרטית ישלם בממוצע סכום גבוה בכ-28% מהתשלום על מסגרת ציבורית. ממוצע ההוצאה על מסגרת ציבורית במשקי הבית הערביים נמוך בכ-56% מממוצע ההוצאה על מסגרת זו במשקי הבית היהודיים. כמו כן, בנתוני סקר הוצאות משקי בית של הלמ"ס לא נמצאו נתונים מהימנים על הוצאות משקי הבית הערביים על מסגרות פרטיות.

בסקר של בנק ישראל שבדק את העדפות ההורים בעניין מסגרות עבור ילדיהם עד גיל שלוש עלה כי בקרב המשפחות היהודיות שאינן חרדיות שבהן ילדים עד גיל שלוש, אף על פי שמחירן של המסגרות הפרטיות היה גבוה ממחיר המסגרות הציבוריות, רק כשליש מהמשפחות הזכאיות לרישום למסגרת ציבורית בחרו לעשות כן. לצד זה עלה בסקר כי הכנסתם של ההורים הזכאים שבחרו מסגרת פרטית גבוהה בכ-25% מזו של ההורים הזכאים שבחרו במסגרת ציבורית – אך הם גם אלה שהעדיפו את המסגרת מלכתחילה. עוד עלה בסקר כי בחברה הערבית אחת הסיבות לשימוש המועט במסגרות היום היא שיעור התעסוקה הנמוך של האימהות הערביות, וכמחצית מהאימהות הלא-מועסקות ציינו בין הסיבות לאי-שהייתם של הילדים במסגרת את מאפייניה של המסגרת או את מחירה.